

Söylem Analizinin Açılımları ve Romanda Bilgi İktidar İdeoloji

-Somuncu, Selim (2015). *Romanda Bilgi İktidar İdeoloji*, Ankara: Hece Yayınları, 316 s. -

Bilgin GÜNGÖR¹

Dede Korkut, 2016/10: 108-114

Post-Yapısalcılığın Bir Başka Analiz Yolu: Söylem Analizi

20. yüzyılın ikinci yarısındaki düşünsel evren, post-yapısalcı düşünürlerin – Antonio Gramsci'nin tabiriyle ifade edersek- "hegemonya"² alanı hâline gelir. Bu "hegemonya" da dil ve türevleri merkezî bir konumda bulunmakla birlikte epistemolojik ve ontolojik varsayımların –veya postulatların- hemen hemen hepsinde dolaysız bir şekilde yer alır. Bu durum, ister istemez, edebi eleştiri alanında da kendisini hissettirir. Özellikle Fransız düşünür Jacques Derrida'nın yapıçözömcülüğü (deconstruction), söz konusu alanda başlıca yöntem veya kuramsal açılımlardan birisi hâline gelerek "edebiyat adı verilen tuhaf kurum"³, "metin dışında hiçbir şey yoktur"⁴ önermesi doğrultusunda incelenmeye alınır.

Derridacı/yapısökümcü analiz yöntemi dışında bu dönemin (veya içerisinde bulunduğumuz postmodern/"radikalleşmiş modern"⁵ dönemin) öne çıkan bir başka eleştiri yöntemi, "söylem analizi" (discourse analysis) adı verilen ve esas kaynağını bir başka Fransız postyapısalcı düşünür Michel Foucault'nun "arkeoloji" ve "soykütük" araştırmalarından alan yöntemdir. Bu yöntem, genel itibarıyla, bütün bilgi, gelenek ve davranış kalıplarını içeren söylem⁶ ile iktidar ilişkileri arasında dolaysız bağlantılar öngörür ve iktidarın söylemleri yarattığı, söylemlerin de iktidarın mevcudiyetine katkı sağladığı önermesinden yola çıkar⁷; böylelikle, kolaylıkla görülebileceği gibi, Marksizm'deki "altyapı" (infrastructure) ve "üstyapı" (superstructure) arasındaki diyalektiğe⁸ koşut yeni ve alternatif bir yapılanma fikrini temel alır. Dolayısıyla söylemleri içsel olduğu kadar dışsal bağlamda da analize yönelir. Siyasetten hukuka, tiptan sinemaya kadar pek çok alanda söylemsel çözümlenmelere yönelen söylem

¹ Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Öğrencisi

² Bu kavram hakkında detaylı bilgi için bkz. Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri*, Belge Yayınları, İstanbul 1997. s. 28-29.

³ Jacques Derrida, *Edebiyat Edimleri*, Çev. Mukadder Erkan-Ali Utku, Otonom Yayıncılık, İstanbul 2010. s. 35.

⁴ Peter Barry, *Beginning Theory: An Introduction to Cultural and Literary Theory*, Manchester University Press, Manchester 2002. p. 167.

⁵ Bu kavram, İngiliz sosyolog Giddens tarafından "postmodern" in yerine ve ona koşut olarak kullanılmıştır. Bkz. Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, Çev. Ersin Kuşdil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014. s. 11.

⁶ Michel Foucault, *Bilginin Arkeolojisi*, Çev. Veli Urhan, Birey Yayıncılık, İstanbul 1990. s.34-35.

⁷ Annia Loomba, *Kolonyalizm/Postkolonyalizm*, Çev. Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2000. S.56-57

⁸ Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çev. Alp Tümertekin, İthaki Yayınları, İstanbul 2014. s. 55.

analizinin en yaygın olarak kullanıldığı alan ise kuşkusuz edebiyattır. Fakat ülkemizde söylem analizi, özellikle iletişim bilimlerinde yaygın olarak kullanılan bir yöntem olmakla birlikte edebiyat eleştirisi alanında henüz yeni yeni yankı bulmaya başlar. Selim Somuncu'nun yakın zamanda Hece Yayınları'ndan yayımlanan *Romanda Bilgi İktidar İdeoloji*⁹ adlı çalışması, söz konusu yankıyı doğuran sebeplerden birisi olarak görülebilir.

“Hegemonik Söylem” ve “Yazınsal Söylem”

Somuncu, söz konusu eserinde Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerindeki bazı romanları örnekseme amaçlı ele alıp söylem analizinin verileri ışığında söz konusu romanları oluşturan söylemlerin hem içsel hem de dışsal analizine yönelir. Bu bağlamda modern Türk roman ve hikâyesinin kurucusu konumunda bulunan Ahmet Midhat'tan ATÜT kavramını -Umberto Eco'nun özgül terminolojisinden hareketle ifade edersek- “yaratıcı imge”¹⁰ olarak kurgusallaştıran Kemal Tahir'e; modern Türkiye'nin kuruluş felsefesini -kısmen de olsa- edebi bir söylemle yeniden üreten Halide Edip'ten metapsişik ve parapsikolojik öğeleri anti-materyalist bir tavrın sonucu olarak romanlarında ele alan Peyami Safa'ya kadar pek çok romancının eserleri, gerek “makro iktidar”ın gerekse de “mikro iktidar”ın koşullayıcı etkisi dışlanmadan söylemsel bir analize tabi tutulur. Fakat Somuncu, bu analiz süresince, salt Foucault'dan değil; aynı zamanda “yeni sol”a kuramsal açılımlarıyla ilham veren Louis Althusser ve Antonio Gramsci gibi düşünürlerin fikirlerinden de hareket ederek bir yorumlama çabasına girişir ve bu bağlamda bazı yeni kavram önerilerinde de bulunur. Böylelikle de söylem analizi hususunda belli bir katkı ortamı sağlanmış olur.

Eserde sunulan kavram önerilerinden birisi, “yazar” ile “okuyucu” arasındaki “mikro iktidar” ilişkisi çerçevesinde kurulan “hegemonik söylem”dir. Bu söylem, Somuncu'nun ifadesiyle “çokbilmiş”¹¹ bir yazar ile onun tahakkümü altına giren okur arasındaki gerilimden oluşur. Bu gerilimde “yazar herşeye hâkim olan sınıfı temsil eder. Okur ise yazarın ahlâki ve kültürel değerlerini, genel olarak ideolojisini ve buna bağlı birtakım önkabulleri özümseyecek olan sınıfı temsil eder.”¹² Fakat bu durum salt “sınıfsal tahakküm” metaforu gibi düşünülemez; çünkü, Foucaultcu bir bakışla söylersek, gerçeklikleri, düşünceleri ve kavramları yeniden üreten bütün söylemlerde olduğu gibi romanlardaki hegemonik söylemlerde de ontolojik ve epistemolojik bir yönlendirme durumu vardır:

“Söz konusu hegemonik söylem normal düzeyde bir etki ve etkilenme oluşturan sıradan bir iktidar durumu değil, roman türünün parametrelerini değiştiren, gerçekliği gizleyen, saptıran bir iktidar biçimidir. Çünkü hegemonik söylem, hegemonik metinle özdeşdir. Yazar/anlatıcının çokbilmiş kişiliğinden kaynaklanır. Hiç kuşkuya düşmeden ve kuşkuya yer bırakmadan konuşan yazar/anlatıcının çokbilmiş ‘kahraman’lar oluşturmaları ve hegemonik metinler kurması kaçınılmazdır. Bunu da kurmacanın kurallarına göre değil, kuralları ihlal ederek ya da en iyi ihtimalle kurallarına uydurarak yapacaktır. Dolayısıyla hegemonik söylemle birlikte romanın sanatsal değerine ilişkin estetik yitimin baş göstermesi de kuvvetle muhtemeldir.”¹³

⁹ Selim Somuncu, *Romanda Bilgi İktidar İdeoloji: Türk Romanı Üzerine Bir Söylem Çözümlemesi*, Hece Yayınları, Ankara 2015.

¹⁰ Umberto Eco, *Genç Bir Romancının İtişimleri*, Çev. İknur Özdemir, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2011. s. 54.

¹¹ *Romanda Bilgi İktidar İdeoloji: Türk Romanı Üzerine Bir Söylem Çözümlemesi*, s.61.

¹² A.g.e., s. 61.

¹³ A.g.e., s. 61.

Hegemonik söylemi oluşturan ve dolayısıyla kurgusal açıdan romanları zedeleyen “çokbilmiş” yazar tavrı, Somuncu’nun da vurguladığı gibi özellikle Tanzimat romanında sıklıkla görülür. Gürsel Korat’ın “pedagojik”¹⁴ olarak adlandırdığı edebiyatın bütün ağırlığını hissettirdiği bu dönem romanlarında okuru modern ve ileri olana yönelik olarak bilgilendirmek elbette “çokbilmiş” bir yazar/anlatıcıyı önceler. Şinasi’den Nâmık Kemal’e, Ahmet Midhat’tan Şemsettin Sami’ye kadar pek çok Tanzimat edibi, okur karşısında öğretici bir tavır takınarak hegemonik söyleme başvururlar.

Doğal olarak hegemonik söylem, salt yazar ile okur arasında edebi eserler bazında kurulan iktidar veya tahakküm ilişkilerinden değil, aynı zamanda yazar ile onun toplumsal/sınıfsal konumu arasındaki dolaysız ilişkiden de kaynağını bulur ve Avner Ziss’in “toplumsal öz”¹⁵ adını verdiği olguyla iç içe geçer. Dolayısıyla hegemonik söylem ideolojik söyleme eklenerek onun bir uzantısı hâline gelir. Somuncu, işte bu olguyu “yazınsal hegemonya” olarak adlandırarak bir başka mühim kavram önerisinde bulunur ve bunun Türk romanı bağlamında varoluşuna yönelik bir vurgu yapar:

“Yazınsal hegemonya kavramı Gramscigil bir okumayla egemen ideolojinin baskı ve onayı, gerek özgür ve meşru yollarla gerekse ideolojik yanılısamanın araçlarıyla uygulanacağını, edebiyatın da bu anlamda dilediği gibi düzenlenip, amaçlarınınca tasarladıktan sonra üreteceğini ifade etmektedir. Bu aşamada Türk romanı kendi söylemini oluşturmak, toplumu düzeltmek, biçimlendirmek ve yeni Türk toplumunu ‘yaratmak’ için normalleştirici bir iktidara dayanır.”¹⁶

Modern Türk Romanının Söyleminde Bilgi, İktidar ve İdeoloji

Bu iki kavram önerisiyle birlikte Somuncu, yukarıda belirtilen romancıların eserleri üzerine söylem analizine girişerek, onların hâkim ideolojik söylemleri eser içerisinde yeniden-üretmesi hususunda ışık tutar.

Devrin “medeniyet krizi” ortamında çıkış yolu arayan aydın ve bürokratların İslamcı, Batıcı ve milliyetçi söylemlerinin bileşimi doğrultusunda oluşan yazınsal hegemonyayı, romanlarındaki hegemonik söyleme eklemleyen Ahmet Midhat’ın *Demir Bey yahut İnkışâf-ı Esrâr* romanında her iki söylem biçiminin yansıma alanı özellikle karakterlerden ve olay örgüsünden mürekkeptir. Somuncu’ya göre söz konusu eserlerdeki olay örgüsünde her iki söylemin koşullamasıyla oluşan tüm durumlar ve vakalar “mutlak bilginin savunucusu olan” ve “her şeyi bilen ve gören” Ahmet Midhat’ın “adesesinden geçer.”¹⁷ Aynı zamanda “yazarın idealist gayelerle karakterleri üzerinde doğrudan müdahale gerektiren bu kasıtlı yaklaşımı, ‘kahramanın öznelliğini pekiştirmek için övgüye ve yüceltime başvurması doğrudan hegemonik söyleme neden olur.”¹⁸ Somuncu’nun bu açıklamalarından da anlıyoruz ki birden fazla hâkim ideolojik söylemi hegemonik söylemle birleştiren Midhat Efendi, Foucault’nun kavramsal

¹⁴ Gürsel Korat, *Kristal Bahçe*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013. s. 27.

¹⁵ Avner Ziss, *Estetik: Gerçekliği Özümsemenin Bilimi*, Çev. Yakup Şahan, Haylabaz Kitap, İstanbul 2011. s.

¹⁶ Romanda Bilgi İktidar İdeoloji: Türk Romanı Üzerine Bir Söylem Çözümlemesi, s. 65.

¹⁷ A.g.e., s.142

¹⁸ A.g.e., s.142.

çerçevesine başvurarak söylersek, bir anlamda devrin Osmanlı'sının ideolojik "arşiv"ini¹⁹ okuruna taşımış olur.

Karşıt Hegemonik Söylemler

Cumhuriyet devrinin Kemalist söyleminin yazınsal hegemonyasına –tıpkı genel Kemalist hegemonya anlayışlarında olduğu gibi- farklı şekillerde yaklaşan Halide Edip ve Yakup Kadri de Somuncu'nun söylem analizinin verileri doğrultusunda objektifini çevirdiği romancılar arasındadır. Genel itibariyle Batıcı ve Anglo-Sakson zihniyetini temsil ettiğini ve Kemalist söylemi bu zihniyet doğrultusunda yeni ürettiğini bildiğimiz Halide Edip'in *Sinekli Bakkal* romanına yoğunlaşan Somuncu, bu romanda gerek yazarın bizzat araya girerek gerekse de kahramanlar aracılığıyla yarattığı ve din ile geleneğe karşı son derece müsamahalı ve uzlaşımçı hegemonik söyleme değinir. Somuncu'ya göre *Sinekli Bakkal*'daki söylemsel oluşum bir yandan "hayatta gerekli olan dengeyi sağlayacak, ruh iklimlerini onaracak kurumlara ihtiyaç olduğu"nu²⁰ dolaylı bir şekilde imlerken diğer yandan "halkın dini ile seçkinlerin dini arasında bu iki farklı din algısını nasıl uyumlulaştırılacağını, modern Türkiye'ye nasıl uyarlanacağını"²¹ öne sürer. Somuncu'nun bu tespitleri, Halide Edip'in din hususunda Jeremy Bentham, John Stuart Mill, William James gibi pragmatistlerin yaklaşımını benimsediğini ve dinin toplumsal açıdan yapıcı ve faydalı işlevinin olduğuna²² kani olduğunu romanın söylem düzeyindeki akisleriyle birlikte net bir şekilde ortaya çıkarır.

Hâkim Kemalist söylemin bir başka yeniden-üreticisi olan ve Halide Edip'in pragmatist Anglo-Sakson zihniyetine koşut olarak ideolojisini Fransız aydınlanmacılarının söyleminden kotaran Yakup Kadri ise, romanlarında farklı bir hegemonik söylem kurar. *Atatürk* adlı monografisinde de net bir şekilde görüldüğü gibi, Halide Edip'in görece-liberal düşünceleri karşısında anti-emperyalist ve bağımsızlıkçı bir tavrı öne çıkaran (bu nedenle söz konusu eserde, "üçüncü dünya"nın kurtuluş savaşlarını göz önünde bulundurarak 20. asrın ileride "kemalizm çağı"²³ olarak adlandırılacağını dile getirir) Yakup Kadri, *Ankara* romanında söz konusu anti-emperyalist ve bağımsızlıkçı tavrın daha da ileri bir aşamasında kavuşulacak olan yeni bir Türkiye modeli veya ütopyası ortaya koyarak Kemalist yazınsal hegemonyaya göbekten bağımlı hegemonik söylemi en ileri aşamasına getirir. Bu açıdan son derece önemli bir yerde duran *Ankara* romanı da Somuncu'nun objektifine takılır. Somuncu, özellikle diyaloglardan, ütopyadan ve yazarın açıklayıcı işlevinden kaynağını bulan hegemonik söyleme dikkat çeker ve üç bölümden oluşan romanın her bir bölümünde söz konusu hegemonik söylemin oluşturduğu ideolojik örüntüyü, onun devrin zengin bürokratlarının "idare-i maslahatçılık"ına yönelik reaksiyoner tarafını da göz önünde bulundurarak bütünüyle şöyle anlatır:

"Ankara, Cumhuriyet ile gelen modernleşmeyi İstanbul dışında ele alarak Ankara şehri üzerinden makam mevki, taahhüt işleri ve komisyonla zenginleşen, elitleşen ve gittikçe yozlaşan Cumhuriyet elitleri üzerinden anlatan, Cumhuriyet kurulduktan sonra siyasal iktidarı kullanarak kendi ekonomik ve tamahkâr iktidarlarını kuran elit kesimi deşifre eden bir romandır. Fakat bu işi yine muktedir bir söylemle,

¹⁹ "Arşiv"i Foucault, verili bir dönemdeki söylemlerin toplamı olarak düşünür. Bkz. *Bilginin Arkeolojisi*, s. 9.

²⁰ *Romanda Bilgi İktidar İdeolojisi: Türk Romanı Üzerine Bir Söylem Çözümlemesi*, s.167.

²¹ *A.g.e.*, s. 167.

²² Bryan Magee, *Felsefenin Öyküsü*, Çev. Bahadır Sina Şener, Dost Kitabevi, Ankara 2007. s. 189.

²³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Atatürk: Bir Tahlil Denemesi*, Birikim Yayınları, İstanbul 1981. s. 38.

deşifre ettiği grubu yine onların kullandığı iktidardan pek de farklı olmayan bir tahakküm biçimini kullanarak yapan nihai ideolojik söylemin romanıdır. Her üç bölümde de anlatıda ciddi anlamda kendini hissettiren bir hegemonik söylemle beraber üçüncü bölümde gerek yazarın gerekse kurulan ütopyanın içine gizlenmiş hatta gizlenmemiş bizzat serdedilmiş ideolojiyle birlikte hegemonik söylemin çok daha ağır bastığını söyleyebiliriz. Bu anlamda yazar Ankara'yı bütünüyle siyasal, ideolojik ve ütopist bilgi dağarcığına sahip bir romana dönüştürerek nihai ideolojik söylemin yoğunluklu olarak metne girmesini sağlayacak bir zemini kendisine seçmiştir.²⁴

Halide Edip ve Yakup Kadri'den sonraki kuşakta yer alan, Beşir Ayvazoğlu'nun da vurguladığı gibi 1940'lı ve 1950'li yıllarda merkezinde Amerika'nın bulunduğu anti-komünist ve anti-materyalist dalğanın etkisiyle²⁵ metapsikolojik ve parapsikolojik, yer yer de ahlaki çıkarımsamalarla bezenmiş milliyetçi-muhafazakâr bir ideolojik söylemle romanlar kaleme alan Peyami Safa'nın Cumhuriyet devrinin hem yazınsal hegemonyasında hem de ideolojik "arşiv"inde belirgin bir konumu olduğu gözden uzak tutulamaz. Safa'nın *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* romanını söylem analizine tabi tutan Somuncu, söz konusu durumun, romanın hegemonik söylemindeki izlerini aramaya girişir. Özellikle romanın ikinci bölümünde baş-kişî Ferit'in başından geçen gizemli olaylar ve bu olayların çerçevesinde yazarın materyalizme reaksiyoner bir şekilde metapsikolojik, parapsikolojik ve ahlaki çıkarımlara girişmesine değinen Somuncu, hegemonik söylemin bu çerçevede nasıl kurulduğunu gözler önüne serer. Fakat Somuncu buradaki hegemonik söylemi, Mehmet Kaplan'ın ahlak-dışı (immoral) ve kaba materyalist tavrını vurguladığı²⁶ Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mezarından Kalkan Şehit* adlı romanındaki karşıt hegemonik söylemle karşılaştırmalı bir şekilde ele alır; böylelikle, her iki söylemdeki pozitivizm/materyalizm-idealizm, ahlakçılık-ahlakdışılık, akıl-gönül gibi bazı "ikili-karşıtlıklar"ın (binary-oppositions) izini sürerek bir anlamda modernleşme dönemindeki hem edebi hem de edebiyat-dışı iki zıt ve hâkim söylemin "soykütüğü"ne girişir:

"(...) Her iki romandan birinde hurafelerle dolu bir din algısından pozitivizmin kurtarıcı 'suret-i mutlakçılığ'ıyla akıl aydınlanması gerçekleşirken ötekinde her şeyi akılla aydınlatmaya çalışarak bunalıma giren pozitivist bir öznenin ruhlar, ecinniler aracılığıyla hakikati bulması ve bir gönül aydınlanması söz konusudur. Matmazel Noraliya'nın Koltuğu'nda Yahya Aziz karakterinin konuşmalarını ve ikinci bölümde Ferit'in onunla kurduğu diyalogları saymazsak romanın kısmen biçimsel ideolojik söylemle oluşturulmuş bir roman olduğunu söyleyebiliriz. Mezarından Kalkan Şehit'te ise yazar ulaşmaya çalıştığı tezi hem nihai ideolojik söylemle hem de hegemonik söylemle aktarmaya çalışır."²⁷

Somuncu, Peyami Safa ve Hüseyin Rahmi üzerinden modernleşme sürecinin salt ahlakçı-ahlakdışı veya pozitivist-idealist karşıt söylemlerinin soykütüğünü ortaya koymakla yetinmez, aynı zamanda Kemal Tahir ve Tarık Buğra üzerinden aynı sürecin karşıt tarihsel söylemleri üzerinde de durur. Bu bağlamda Somuncu, Kemal Tahir'in ATÜT fikrinden hareketle kaleme aldığı *Devlet Ana* romanıyla Tarık Buğra'nın söz

²⁴ Romanda Bilgi İktidar İdeoloji: Türk Romanı Üzerine Bir Söylem Çözümlemesi, s. 203.

²⁵ Beşir Ayvazoğlu, *Peyami*, Kapı Yayınları, İstanbul 2008. s. 10-11.

²⁶ Mehmet Kaplan, "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Aslı Tipler", *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2006. s. 411-412.

²⁷ Romanda Bilgi İktidar İdeoloji: Türk Romanı Üzerine Bir Söylem Çözümlemesi, s.238

konusu romanla aynı dönemi konu alan, fakat milliyetçi-muhafazakâr bir bakış açısıyla kurgusu yaratılmış olan *Osmancık* romanını hegemonik söylemler temelinde karşılaştırır. *Devlet Ana'* da Osmanlı'nın kuruluş ve oluşum aşaması, sosyalist tarihçiliğin veya "tarihsel-maddecilik" in (historical-materialism) söylemine eklenen hegemonik söylemle her şeyden evvel ekonomik altyapı temeline dikkat çekilir. *Osmancık'* ta ise milliyetçi-muhafazakâr bir tarihsellik söylemi hegemonik söylemde somutlaşır ve Osman Bey'in dönemi, dini veya itikadi saikler çerçevesinde ele alınır. Her iki romanın söylemindeki "gizemleştirme" ile "gizemsizleştirme"ye²⁸ de dikkat çeken Somuncu, bir anlamda günümüzde dahi egemen olan iki farklı "Osmanlı miti" nin hegemonik söylemle oluşturulma biçimini ortaya koymaya çalışır.

Bu noktada belirtmek gerekir ki her iki roman her ne kadar birbirine zıt bir şekilde oluşturulmuş hegemonik söylemi barındırsa da, her ikisi de milliyetçi-muhafazakâr çevrelerden olumlu eleştiriler almıştır. Fakat bu bağlamda sol çevre her iki söylemin de karşısında durmuş ve özellikle Kemal Tahir'e yönelik olumsuz bir algıya teslim olmuştur. Yalçın Küçük'ün "sağcılara Kemal Tahir'i verelim, onlardan Peyami Safa'yı alalım"²⁹ önermesi, işte böyle bir algının sonucu olarak düşünülmelidir.

Eleştiride "Söylemsel" Açılım

Somuncu'nun, modern Türk romanının seçkin örneklerinden yola çıkarak ve Althusser, Gramsci gibi düşünürlerin kuramlarından hareketle yeni kavram önerilerinde bulunarak eserinde ortaya koyduğu söylem analizi, salt modern romancılığın değil aynı zamanda edebiyatın ve "yazınsal hegemonya"yı yaratan hâkim ideolojik söylemlerin de bir anlamda soykütüğünü çıkarmaya yönelik önemli ve faydalı bir girişim olarak görülmelidir. Dolayısıyla, ülkemizde daha çok iletişim alanında başvurulan ve edebi eserler üzerinde pek uygulanmayan söz konusu yöntemin edebiyat eleştirisi alanında da ne kadar faydalı olabileceği *Romanda Bilgi İktidar İdeolojisi* adlı eserle bir kez daha anlaşılabilir.

Son olarak belirtilmelidir ki söylem analizi, her ne kadar Tzvetan Todorov'un "açımlayıcı şerh"³⁰ olarak adlandırdığı "dışsal" analiz yöntemleri silsilesi içerisinde konumlandırılrsa da, nihayetinde eserin içerisinde somutlaşan söylemden hareket ettiği ve böylelikle "dışsal" olana yönelik kontrollü bir yönelimi doğurduğu için eleştirinin çerçevesini zedelemeyiz; aksine söz konusu çerçeveyi güçlendirir.

KAYNAKÇA

- ALTHUSSER, Louis, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çev. Alp Tümertekin, İthaki Yayınları, İstanbul 2014.
- AYVAZOĞLU, Beşir, *Peyami*, Kapı Yayınları, İstanbul 2008.
- BARRY, Peter, *Beginning Theory: An Introduction to Cultural and Literary Theory*, Manchester University Press, Manchester 2002.
- DERRIDA, Jacques, *Edebiyat Edimleri*, Çev. Mukadder Erkan-Ali Utku, Otonom Yayıncılık, İstanbul 2010.

²⁸ A.g.e., s. 277-278.

²⁹ Yalçın Küçük, *Bilim ve Edebiyat*, İthaki Yayınları, İstanbul 2004. s. 25.

³⁰ Tzvetan Todorov, *Poetikaya Giriş*, Çev. Kaya Şahin, Metis Yayınları, İstanbul 2008. s. 7.

- ECO, Umberto, *Genç Bir Romancının İtirafı*, Çev. İlknur Özdemir, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2011.
- FOUCAULT, Michel, *Bilginin Arkeolojisi*, Çev. Veli Urhan, Birey Yayıncılık, İstanbul 1990.
- GIDDENS, Anthony, *Modernliğin Sonuçları*, Çev. Ersin Kuşdil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014.
- GRAMSCI, Antonio, *Hapishane Defterleri*, Belge Yayınları, İstanbul 1997.
- KAPLAN, Mehmet, "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Aslı Tipler", *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2006.
- KARAOŞMANOĞLU, Yakup Kadri, *Atatürk: Bir Tahlil Denemesi*, Birikim Yayınları, İstanbul 1981.
- KORAT, Gürsel, *Kristal Bahçe*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.
- KÜÇÜK, Yalçın, *Bilim ve Edebiyat*, İthaki Yayınları, İstanbul 2004.
- LOOMBA, Annia, *Kolonyalizm/Postkolonyalizm*, Çev. Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2000.
- MAGEE, Bryan, *Felsefenin Öyküsü*, Çev. Bahadır Sina Şener, Dost Kitabevi, Ankara 2007.
- TODOROV, Tzvetan, *Poetikaya Giriş*, Çev. Kaya Şahin, Metis Yayınları, İstanbul 2008.
- SOMUNCU, Selim, *Romanda Bilgi İktidar İdeolojisi: Türk Romanı Üzerine Bir Söylem Çözümlemesi*, Hece Yayınları, Ankara 2015.
- ZISS, Avner, *Estetik: Gerçekliği Özümsemenin Bilimi*, Çev. Yakup Şahan, Haylabaz Kitap, İstanbul 2011.